

В.А. Широков. Інформаційна теорія лексикографічних систем. - К., 1998.

Монографію В. Широкова присвячено розгляду інформаційно-лінгвістичних явищ у різних за своєю природою системах і розробці на цій концептуальній основі теоретичних та прикладних аспектів створення автоматизованих систем інтелектуального призначення.

Незважаючи на актуальність тематики, цю предметну галузь ще недостатньо висвітлено в світовій монографічній літературі. Годі й казати, що і в українській науковій монографістиці з цієї проблеми маємо істотну прогалину.

На підставі глибокого дослідження інформаційних процесів, які відбуваються в системах будь-якого походження (природних, соціотехнічних, інтелектуальних та ін.), він зробив висновок про існування і дію в цих системах певного універсального інформаційного ефекту, що одержав назву лексикографічного.

В. Широков обґрунтовує його на винятково високому науковому рівні, шляхом синтезу фундаментальних концепцій сучасної теорії інформації та інформаційних систем, теорії алгоритмів, системного аналізу, теоретичної фізики, семіотики, лінгвістики. І, як часто буває при дослідженнях «на стику наук», вони увінчуються виявленням особливостей загальнонаукового значення. Саме до таких ми можемо віднести й теорію лексикографічного ефекту.

Його прояви спостерігаються при аналізі явищ багатьох предметних галузей сучасної науки. Автор доходить висновку, що взагалі будь-яка система, а також — теоретична схема, у процесі саморозвитку наближається й приходить до індукування у своїй структурі певного числа відносно сталих дискретних сутностей, які відіграють роль її елементарних інформаційних одиниць, а всі інші феномени є певним чином організовані комбінації та агрегати цих елементів. Указана поведінка характерна не тільки для теорій, що описують конкретні об'єкти реального світу (природні та технічні), а й для концепцій, які оперують ідеальними об'єктами, абстракціями й розумовими конструкціями.

На основі розгляду лексикографічного ефекту в соціотехнічних агрегаціях автор, дослідивши явища їх семантичної складності, вказує на фундаментальну роль інформаційно-енергетичних трансформацій в сучасних виробничих системах, що фактично служить науковим обґрунтуванням теорії інформаційного суспільства. Показово, що це обґрунтування неможливо одержати, не

звернувшись до інформаційних аспектів лінгвістики, оскільки воно впливає з однієї фундаментальної властивості мови, яка знаходить своє пояснення при проведенні автором аналізу інформаційної місткості лінгвістичних об'єктів.

Отже, Широков підходить до кола власне лінгвістичних питань; лінгвістика в його інтерпретації набуває рис природничої і навіть технічної дисципліни, й подальший виклад концентрується на розвитковій теорії та технології лексикографічних інформаційних систем, в яких відбувається розвинення певних лексикографічних ефектів.

Автор аналізує роль мовних процесів у системі інформаційної безпеки держави, що дозволило йому зробити висновок про специфічний її різновид.

Зазначені результати викладено у вступі та першому розділі монографії, які, таким чином, можна розглядати як вступний підрозділ монографічного дослідження.

Наступні розділи монографії присвячено характеристиці технологічно орієнтованої теорії лексикографічних систем, ілюстрації цієї теорії на змістовних прикладах (переважно з галузі фахової україномовної лексикографії) та побудові технологічної схеми, яка персоніфікується в понятті й відповідній конструкції лексикографічного процесора.

У третьому розділі побудовано статистичний опис знакової системи української мови, використовуючи обчислювальний експеримент над текстами з електронної бібліотеки Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

У четвертому розділі будується структурна теорія лексикографічних систем. Виходячи з принципів моделювання лексикографічних ефектів, В. Широков вводить поняття елементарної лексикографічної системи, а на основі цього поняття конструюються складніші лексикографічні об'єкти, а саме — категорії та агрегати лексикографічних систем, а також віртуальні лексикографічні системи.

П'ятий розділ монографії автор присвятив побудові структури морфологічної лексикографічної системи української мови, російсько-українсько-англійської термінологічної системи, а також аналізу структури Біблії, розглядуваної саме як лексикографічна система.

У шостому розділі на основі розвиненої в попередніх розділах структурної теорії лексикографічних систем подано виклад теорії структури тлумачного Словника української мови. Це дозволяє авторові побудувати в явному вигляді систему алгоритмів, яка ставить у відповідність словниковим статтям цього словника формальні об'єкти невербальної природи. Застосування розвиненої методології дає змогу в автоматичному режимі побудувати цілу низку лексикографічних баз даних, й (що особливо цінно) розробити інформаційну технологію створення нових словників тлумачного типу. Реалізація цієї технології у декілька разів прискорить та здешевить

укладання словників, надасть можливість одержати принципово нові інформаційні продукти у вигляді комп'ютерних словникових систем на оптичних CD-ROM-дисках та онлайнових словникових систем.

У сьомому розділі монографії подано виклад системотехнічних засад лексикографічного процесора як інтегрованої інформаційно-комп'ютерної системи, призначеної для комплексного розв'язання ряду завдань україномовної лексикографії.

Праця В.А. Широкова, розвиваючи методологію створення лексикографічних систем нового покоління, стане цінним посібником для розроблювачів інтелектуальних інформаційних систем, орієнтованих на обробку природномовних об'єктів.

*В.В. Лучик, д. філол. н.,
завкафедрою української мови
Кіровоградського державного
педагогічного університету
ім. Володимира Винниченка*